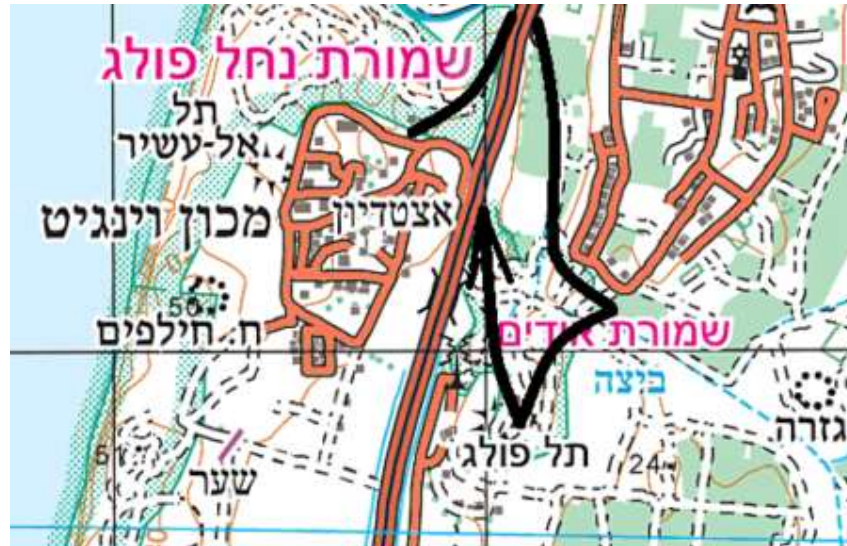

סיור בשמורת נחל פולג / נועם זיו

מסלול הסיור:

נחל פולג

ראשיתו בין טירה ובין קיבוץ רמת הכובש, ושפכו לים נמצא בתחומי העיר נתניה, צפונית למכון וינגייט.

אורכו של הנחל הוא כ-17 ק"מ, והוא מנקז אליו שטח של כ-135,000 דונמים, ואת יובלי נחל דרור, נחל רעננה, נחל חרות, נחל רשפון ונחל אודים.

מקור שם הנחל בעברית הוא במילה הערבית "פאליק". הוואדי קרוי כך מכיוון שהוא מפלג (מחלק) את אזור השרון לרוחבו. הקטע האחרון מלא מים כל השנה. חלקו המערבי של הנחל עובר בשמורת שער פולג (ראה בהמשך).

איזור הסיור עובר בין רכס הכורכר הראשון והשני, ובמרזבה שביניהם.

ע"פ מפת האזורים הפיטו-גאוגרפיים אזור זה מאופיין ברצועה צרה לאורך החוף מסיני עד אזור עתלית, בה קיימים מינים שמקורם בסביבה מדברית.

מיני הצמחים שנדונו בסיור:

רְתֵם הַמְדָבָר הוא שיח שכיח למדי בשטחי החולות שבצפון הנגב ממשפחת הפרפרניים . הוא גדל באפיקים יבשים של נחלים בכל השטח המדברי בבקעת הירדן ובחולות מישור החוף. קיומו במישור החוף הוא בזכות היותו מדברי ויכולתו לגדול בחול מלחי ועני במינרלים.

ברוב תקופת השנה הוא ערום מעלים ובולטים בו ענפים ארוכים ודקים. לשיאו, יגיע הרוחם

בחורף כאשר השיח מתכסה בפריחה לבנה שופעת המפיצה ריח משכר למרחק.

לרתם אין עלים (תהליך הרתמיות – הפיוניות מצויות בחריצים שבגבעול)

לרתם יש משמעות רבה בעיני הבדואים, בעיקר בשל תכונתו לשמירת חום לזמן רב בבעירה איטית ואחידה.

כמו כן נודעו אגדות רבות הקשורות ברָתֵם.

צמח מדברי נוסף הנמצא כאן הוא **האָטד**.

זהו צמח אופייני ש"מדבר" אל החרקים. עליו הסגולים הם לפני ההאבקה, ואלו בצבע קרם הם אחרי ההאבקה. באופן זה הצמח "אומר" לחרקים היכן התהליך כבר התבצע והיכן עוד לא. האטד עובר תהליך של "רותמיות" כלומר משיר את עליו בקיץ. האטד נזכר במשל יותם אותו נשא יותם בן גדעון על דרך מינויו של שופט חדש לאחר מות אביו, השופט גדעון (שופטים, פרק ט')

משל יותם

וַיִּגְדּוּ לְיוֹתָם, וַיִּלְךְ וַיַּעֲמֵד בְּרֹאשׁ הַרְגְרָזִים, וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא; וַיֹּאמֶר לָהֶם - שִׁמְעוּ אֵלַי בְּעַלֵּי שָׁכֶם, וַיִּשְׁמַע אֲלֵיכֶם אֱלֹהִים:

הַלּוֹךְ הִלְכוּ הָעֲצִים, לְמַשַּׁח עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ.

וַיֹּאמְרוּ לְזֵית: מֶלֶכָה עָלֵינוּ!

וַיֹּאמֶר לָהֶם הַזֵּית: הֲחָדַלְתִּי אֶת־דִּשְׁנִי, אֲשֶׁר־בִּי יִכְבְּדוּ אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים - וְהִלַּכְתִּי לְנוּעַ עַל־הָעֲצִים!!

וַיֹּאמְרוּ הָעֲצִים לְתֵאנָה: לְכִי־אֵת מַלְכֵי עָלֵינוּ!

וַתֹּאמֶר לָהֶם הַתֵּאנָה: הֲחָדַלְתִּי אֶת־מִתְקִי, וְאֶת־תְּנוּבַתִּי הַטּוֹבָה - וְהִלַּכְתִּי לְנוּעַ עַל־הָעֲצִים!!

וַיֹּאמְרוּ הָעֲצִים לְגִפֶן: לְכִי־אֵת מַלְכֵי עָלֵינוּ!

וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגִּפֶן: הֲחָדַלְתִּי אֶת־תִּירוּשֵׁי, הַמְּשַׁמֵּחַ אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים - וְהִלַּכְתִּי לְנוּעַ עַל־הָעֲצִים!!

וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֲצִים אֶל־הָאָטָד: לָךְ אֵתָה מֶלֶךְ־עָלֵינוּ!

וַיֹּאמֶר הָאָטָד אֶל־הָעֲצִים: אִם בָּאֵמֶת אַתֶּם מְשַׁחִים אֹתִי לְמֶלֶךְ עָלֵיכֶם - בָּאוּ חֲסוּ בְּצַלִּי;

וְאִם־אֵין - תֵּצֵא אִשׁ מִן־הָאָטָד, וְתֹאכַל אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן!

צבעיהם העזים של פרחים הם ה"פרסומת", המיועדת למשוך את החרקים אל הפרח בתמורה לגמול מסוים. גמול זה עשוי להיות צוף, או מחסה והגנה. במקרים מסוימים פרחים בעלי כתם שחור מבצעים הונאה, כשהם מושכים חיפושיות כאטרקציה מינית.

לא כל החרקים מסוגלים לראות את כל הצבעים. דבורים, למשל, אינן רואות אדום ולכן בפרחים אדומים נמצא לרוב חיפושיות.

צבעוני השרון הוא ממשפחת הששניים, שכן כל חלקיו הם בכפולות של 6 (המאביקים, עלי הכותרת, עלי הגביע). הוא תת-מין של צבעוני ההרים.

מוצאו אירנו-טוראני כלומר מאזורי אקלים יבשתי קיצוני, והוא **גאופיט** כלומר בעל איבר תשמורת כגון פקעת או בצל, מה שמסביר את יכולת השרידות שלו בתקופות יובש. הצבעוני נפוץ באזורים שונים בהם בא לידי ביטוי היתרון שלו לחיות בתנאים קשים.

אירוס הארגמן (או אירוס שחום) הוא צמח אנדמי לישראל, שהיה נפוץ בחולות וכורכר מישור החוף, מאשדוד ועד בנימינה. הפיתוח של מישור החוף

פגע ברוב האוכלוסיות שלו, וכיום נשארו אירוסי ארגמן בעיקר בשמורת נחל פולג, בגבעת האירוסים בנתניה ובגבעת חומרה שבפלמחים.

במבט על אירוסים שונים כאותו איזו ניתן להבחין שהם לא תמיד זהים בצבעם ובצורת עליהם. חלק מהבוטנאים חושבים כי מדובר בשריד מתקופות אקלים רטוב יותר, בו היה רצף בין אזורי הגידול של האירוס ושרצף זה נשבר עם הזמן עקב התיישבות מאסיבית של האדם לאורך קו החוף. באופן זה הפכו הקבוצות המבודדות (שכולן עדיין מאותו מין) **לתתי מינים** (אקוטיפים), בעלי שונות מסוימת אבל עדיין עם יכולת להתרבות

ביניהם ולהעמיד צאצאים פוריים. הוא גדל בקבוצות הכוללות לעתים עשרות פרחים, הנוצרות כתוצאה מהתרכבות הצמח על ידי שלוחות של קני שורש (רבייה וגטטיבית). כל הצמחים באותה קבוצה שייכים לאותו גוף שורשים והם זהים לחלוטין שכן יש להם DNA זהה. מכיוון שבעולם הצמחים מנסים למנוע מצב של הפרייה עצמית בתוך אותה קבוצה זהה, ישנה מניעה כימית שאינה מאפשרת הפרייה כזו אפילו אם תאי זרע מועברים ופוגשים תאי ביצית. הסיבה – רביית קרובים מגבירה מומים, מקטינה את הסיכוי לצאצאים בריאים, ועלולה לגרום להכחדת מינים.

צמחי מעזבות

הקיקיון, הדטורה, הלכיד, הגדילן, החרצית, החרזל הסרפד ועוד מכונים "צמחי מעזבות" או צמחים רדורליים.

אלו הם צמחים חובבי חנקן (ניטרופילים) ולכן גדלים על קרקעות העשירות בנוטריינטים (חומרי מזון עשירים בתרכובות חנקן, פוספט, צורן ועוד), המצויות באזורים בהם נפוצה אשפה ציבורית. בתי גידול נפוצים הם צידי הדרכים, מעזבות חלקות וגינות נטושות וגלי אשפה.

טיונית החולות היא צמח עשבוני רב שנתי ממשפחת המורכבים שמוצאו בדרום-מזרח ארצות הברית. לארץ הובא בשנת 1975 לצורך ייצוב חולות, אך בשנים האחרונות חלה התפשטות פולשנית שלו, וכיום הוא נמצא ברשימות צמחים פולשניים של המשרד להגנת הסביבה.

הסכנה הטמונה במין פולש היא שהוא חזק, עמיד בתנאים קשים באזורים בהם התחרות קלה יחסית ובכך דוחק מינים אחרים ועלול לגרום להכחדתם.

צמח פולש נוסף שנזקק עצום הוא **הנשטה הפתלתלה** (או **מכחילה**), מין שמוצאו בדרום-מערב אוסטרלי. הוא הובא ע"י הבריטים לארץ בשנות ה-20 של המאה העשרים, לצורך ייעור, גינון, ייבוש ביצות ועצירת חולות נודדים, ומאז החל להתפשט ברחבי הארץ. כיום, המין נפוץ מאוד מצפון הארץ ועד צפון הנגב, ונחשב לאחד הצמחים הפולשים המזיקים ביותר בישראל שכן היא משתלטת על בתי

הגידול של מינים רבים. המין נוטה לגדול בכל מקום בו אירעה הפרעה של

הקרקע, כמו לאורך צידי דרכים חדשות. זרעיו מופצים על ידי נמלים, הגורות אותם אל קיניהן, וניזונות מהמעטפת שלהם. כשהקרקע מופרעת, הזרעים מגיעים אל פני הקרקע ונובטים. לעתים ניתן למצוא מאות נבטים חדשים סביב פרטים בוגרים. הפרטים הצעירים גדלים במהירות רבה, לעתים יותר ממטר בשנה. המין מאוד דומיננטי כי הוא מתרבה גם באמצעות זרעים וגם בצורה וגטיבית.

כמויות הזרעים המיוצרות הן אדירות. כריתה של הפרט איננה הורגת אותו והוא צומח מחדש. גם שריפה איננה הורגת אותו ואף מקנה לו יתרון תחרותי על-פני מינים אחרים ואפילו עקירת הצמח בשלמותו לעיתים אינה מספקת, משום שהוא מייצר בנק-זרעים בקרקע, העמיד למשך כ-50 שנה.

גיוון וסינרגיה

במבט אקראי אל הקרקע רואים מגוון עצום של מינים המעורבבים זה בזה. הקרבה הזו אינה מקרית והיא למעשה הצורה הטבעית של גידול המאפשרת יחסי גומלין ואף סינרגיה בין מינים שונים החיים בשכנות. אחת המשפחות הדומיננטיות והגדולות ביותר היא **הדגניים**. קשה לזהות אותם בגלל המגוון הגדול.

הדגניים הם ממשפחות הצמחים החשובות לכלכלה ולתרבות האנושית עקב שימושם המגוון והנפוץ על ידי האדם למטרות תבואה, מספוא, מרעה, צמחי מרפא, הפקת סוכר וחומרי בניין. הדגניים השימושיים ביותר הם חיטה, שעורה, אורז, דוחן, תירס, ועוד.

לדגניים יש תכונה מיוחדת הקשורה בשיתוף פעולה של פטריה הגדלה על גבי השורשים שלהם, ומפרקת את החומר האורגני המצוי בסביבת השורש. האינטראקציה בין הצמחים הלכאורה שונים זה מזה מתרחשת בתוך הקרקע, בין השורשים, כך שצמח אחד, בעזרת שיתוף פעולה עם פטריה, עוזר גם לשכניו.

לשורשי צמחים ממשפחת **הקטניות** יש תכונה מיוחדת של **קיבוע חנקן** אטמוספירי, בעזרת חיידקים סימביוטיים המכונים **ריזוביום** החיים על שורשיהן.

לתכונה זו חשיבות רבה באקולוגיה ובחקלאות, משום שהיא מאפשרת את העשרת הקרקע בחומרי הזנה, לאחר שנצרכו על ידי גידולים חקלאיים או על

ידי הפרעה כגון שריפה. תכונה זו גורמת גם לתכולת חלבון גבוהה יותר בקטניות, בהשוואה לצמחים אחרים.

כל צמח ששורשיו גדלים ליד קטניות מרוויח מכך איזור גידול משובח לשורשיו.

החרדל הוא צמח חד-שנתי ממשפחת המצליבים. לפרחי המצליבים שני עלי גביע, ארבעה עלי כותרת, שישה אבקנים המסודרים בשני טורים של 2+4 ושני עלי שחלה.

מאחר שהחרדל היה צמח בר מאד נפוץ בארץ ישראל, השימוש בעליו למאכל ולתיבול מופיע במקורות מתקופת המשנה והתלמוד.

בארץ ישראל נפוץ **חרדל השדה** כצמח בר חד-שנתי הגדל בצדי דרכים ובשדות מעובדים, וידוע כעשב שוטה, הבולט באביב בתפרחתו הצהובה המרהיבה. התפרחת מכילה צוף רב ומושכת אליה דבורים המכינות ממנו דבש סמיך גובהו של החרדל בין 30 ל-60 ס"מ, ולפרחיו עלי כותרת צהובים.

זרעי החרדל הם החלק האכיל בצמח. בנוסף עליו משמשים כתבלין חריף. הזרעים נאכלים כמות שהם, ומשמשים כתבלין. הזרעים הם המרכיב העיקרי בממרח החרדל, וכן מופק מהם שמן חרדל.

הפטל הקדוש הוא מין של שיח קוצני בסוג פטל ממשפחת הורדיים.

ענפיו ארוכים וסבוכים, מכוסים קוצים כפופים וחדים. עליו שלושה או חמישה

עלעלים והם מצוידים בבליטות קוצניות מאונקלות, המסייעות להם להיאחז בענפים ובעצמים שכנים. העלעלים משוננים בשפתם, ומצוידים בקוצים קטנים ומאונקלים כלפי מטה. היתרון בכך הוא שכשיח **מטפס** הפטל יכול להשתמש בקוציו לאחיזה בצמחים אחרים עליהם הוא נשען.

השיח יוצר סבכים בגדות נחלים, באזורי מעיינות וביצה ובקרקעות לחות הכולאות מים, כמו במרבית חבלי ארץ ישראל שאינם מדבריים. ההאבקה של הפרחים נעשית על ידי דבורי דבש. הזרעים מופצים על ידי ציפורים האוכלות את הפירות העסיסיים.

הגְּדִילָן הַמְצוּי הוא צמח חד-שנתי ממשפחת המורכבים. צמח פרחים גדולים

ועגולים בצבעים ורוד עד סגול המצויים בתוך מעטפת קוצנית אופיינית. עלי

הצמח שסועים וקוצניים, גדולים בבסיס הצמח והולכים וקטנים ככל שהם ממוקמים גבוה יותר. העלים בעלי אזורים בהירים לאורך העורקים. לעלים כתמים לבנים. הצמח מתנשא עד 2 מטרים.

הריכוזים של הגדילן אינם אקראיים והם לרוב נמצאים ליד קיני נמלים. הנמלים מוצאות את זרעי הגדילן שעפו ברוח, לוקחות אותם לקיניהן, ואחרי שאוכלות את חלקו הן מוציאות את השארית לסביבת הקן, שם הוא נובט מחדש.

הצמח הוא **ניטרופיל**, כלומר גדל בסביבה של קרקע עשירה בחנקן, למשל במקום רעייה של עדרים (בהן הקרקע ספוגה בשתן וצואת בע"ח העשירים בחנקן).

אספרג החורש הוא סוג של אספרגוס, מטפס רב-שנתי חסר עלים.

מתוך קנה-שורש בקרקע יוצאים ענפים חד-שנתיים. קצה הענף רך תחילה

ואכיל, וכך הוא מתפתל תוך גידולו סביב ענפי צמחים אחרים. אחר-כך הוא מתקשה. אספרג החורש נפוץ בבתה, בחורש ובין סלעים ברוב אזורי צפון הארץ ומרכזה. תפוצתו העולמית דרום ומזרח ים תיכונית. הצמח אכיל כמו שהוא ומאוד טעים. במידה ויש על הצמח נמלים זוהי אינדיקציה להמצאות כנימות שהנמלים חולבות את טל-הדבש שהן מפרישות.

בלשון חז"ל המלה אספרגוס היא לא האספרגוס שכך קוראים לו היום, אלא הגבעול של הכרוב.

מדובר על כרוב העלים, הקייל, שיש לו גבעול ארוך, אותו נהגו לאכול בנפרד.

עפצים

אלו הם נגעים על גבי צמחים, אשר יצירתם נגרמת על ידי אורגניזמים שונים,

בעיקר חרקים, אך גם כנימות או חיידקים שונים. האורגניזמים מפרישים

מגופם הורמונים מעוררי גידול שגורמים לגדילת

העפצים. חרקים היוצרים עפצים יהיו לרוב

ספציפיים לסוג הצמח הפונדקאי. עפצים נוצרים

על כל אברי הצמח: שורשים, גבעולים, עלים,

פקעות, תפרחות, פירות, וזרעים.

עפצים יכולים להתפתח בכל רקמה צמחית, ובכך

הם מייצגים את שליטת המין הטפיל על

הפונדקאי.

השם עפץ מקורו מעפיצות, כלומר הטעם

ה"מחוספס" של פרי בוסר או יין גולמי. העץ,

כתגובה להיווצרות העפץ, מזרים למקום מולקולות הגנתיות וביניהם גם

טאנינים (הגורמים לעפיצות) משום שהוא מזהה את העפץ כנזק מקומי כאשר

הזחל אוכל את דרכו מחוץ לעפץ.

תרכובת הטאנין שבקליפת האלון מונעת ריקבון בעור ולכן משמשת בתעשיית

הבורסקאות (עיבוד עורות בעלי חיים).

הפְּשׁוּת הוא טפיל ממשפחת החבלבליים, המונה כ-170 מינים .

נוהגים לבלבל בינו ובין **הפְּשׁוּתָנִית** המשמשת בייצור הבירה.

הצמח חסר כלורופיל וחסר עלים ושורשים הוא אינו עושה פוטוסינתזה וניזון מהפונדקאי אליו הוא נטפל.

לגבעולים צורה גלילית והם נכרכים על ענפי צמחים אחרים, תוך שהם מפתחים איברי מציצה המגיעים עד

לשיפה (רקמה המעבירה סוכרים הנוצרים בתהליך הפוטוסינתזה וחומרים אחרים לכל חלקי הצמח) של הפונדקאי ומקבלים חומרים אורגניים הדרושים לקיומם.

מכיוון שהטפיל גם חסר שורשים, הוא מקבל גם את המים מהפונדקאי.

הכשות הוא טפיל לא ספציפי, כלומר יכול להיטפל למינים שונים של פונדקאים.

טפילות הוא גורם המזיק לצמח הפונדקאי, אך בראיה כוללת הוא מועיל לאוכלוסיית הצמחים כיוון שהוא גורם לאיזון בין אוכלוסיות של צמחים המתחרים על שטחי מחייה.

הרקפת היא גאופיט רב שנתי ממשפחת **הרקפתיים**, הנפוץ בעיקר באזורים הקרים והממוזגים של כדור הארץ.

גבעול הרקפת הוא פקעת רב-שנתית, שנפחה הולך וגדל משנה לשנה והיא מצמיחה שורשים כלפי מטה, ועלים

ופרחים כלפי מעלה. הפקעת עשויה להגיע לממדי ענק ולהצמיח עד 500 פרחים בעונה!

פרח הרקפת גדל הפוך ממינים אחרים: עלי הכותרת ("הפרסומת") פונים מעלה ואילו עברי הרבייה מוכוונים כלפי מטה.

פריחת הרקפת מתמשכת על פני תקופה ארוכה (כל העונה הרטובה). הפרח הפוך כדי להגן על

אברי הרבייה מפני הגשם. תאי האבקה

נמצאים באיזור הרגיש לצליל הזמזום הנוצר ממעופם של חרקים. כאשר דבורה מתעופפת

מתחת לאזור האבקנים, התאים הרגישים

לתדר הייחודי משחררים את האבקה על גופה של הדבורה.

לאחר ההאבקה נובל הפרח והשחלה המופרית מתפתחת להלקט .

הזרעים מופצים בעיקר על ידי נמלים. לאחר הנביטה מפתח הנבט פקעת קטנה,

המצמיחה בשנה הראשונה רק עלה אחד ובשנה השנייה מספר עלים. הפריחה

אינה מתחילה אלא בשנה השלישית או הרביעית לחיי הצמח. לרקפת יש

חמישה עלי כותרת, המופנים כלפי מעלה. הפקעת מכילה רעל

הנקרא **ציקלאמינין**, המשמש דייגים לסימום דגים, אך לאחר שקולים את

הפקעות הן ראויות למאכל, בנוסף שימשו חלקים שונים של הרקפת כתרופות

עממיות שונות.

לרקפת אין רבייה וגטטיבית. הפקעת שלה לא מתפצלת ומתרכה. למרות זאת

רואים מקבצים גדולי של רקפות באותו תא שטח.

כמו כן, אם משווים את דוגמת העלה של רקפות שכנות, רואים ששום עלה לא

זהה למשנהו. הדבר מעיד כי הם תוצרים של הפרייה מינית (בה יש שונות בין

הצאצאים). לאחר שמתרחשת האבקה ע"י דבורה, הפרח קמל, מתכופף ומטמין

את הזרעים באדמה בסביבתו הקרובה. כלומר: הפרייה מינית אך הפצת זרים

מקומית וקרובה.

האלון הוא עץ, שחמישה מבין עשרות מיניו גדלים בארץ ישראל. המינים הנפוצים בארץ הם **אלון מצוי**, **אלון התבור** ו**אלון התולע**. כמו כן ישנם 2 מינים הגדלים רק בחרמון: **אלון שסוע** ו**אלון הלבנון**.

האלון המצוי הוא ירוק-עד, כלומר אינו עומד בשלכת מלאה כמו שאר מיני האלון בישראל. הוא מצמיח עלים חדשים טרם נשירת כל העלים הישנים.

האלון הוא עץ מרכזי בחורש הים תיכוני. הוא סתגלן, בעל עמידות טובה בשריפות.

ניתן להבחין בהבדל בין עליו התחתונים לאלו העליונים. העלים הנמוכים קשיחים וקוצניים יותר, זאת כדי להגן על עצמם מפני אכילה ע"י בעלי חיים המגיעים לגובה שלהם.

האלה הארצישראלית היא עץ ממשפחת האלתיים. למרות היותה של האלה עץ נשיר, האלה מכוסה עלים לאורך כל עונות השנה.

בארץ יש 3 מינים של אלה: **אלה אטלנטית**, **אלה ארצישראלית** ו**אלת המסטיק**. שרף אלת המסטיק נקרא "**מסטיקא**" וכך כל השרפים של עצי האלה נקראים בשם זה.

בעת הלבלוּב והפריחה החלים באביב בולט העץ בצבעו האדום, המשתנה לירוק עם התבגרות העלים. עליו מנוצים וציר העלה מעוגל. העלעלים מחודדים ומסודרים בזוגות.

האלה הארצישראלית ייחודית בעפצים דמויי בננה הנוצרים ע"י כנימה המטילה ביצים בתוך הצמח, וזה, כתגובה אלרגית יוצר עפץ המשמש אח"כ כבית גידול לזחל הכנימה.

זלזלת הקנוקנות הוא צמח מטפס רב שנתי מסדרת הנוריתיים.

הצמח פורח בחודשים דצמבר - ינואר, בעונה שרק מעט פרחים פורחים בה. פריחתו עשירה ולעתים מכסה את כל הצמח והדרדרת במרבד פורח וצפוף. הפרחים גדולים ומשולשלים, דמויי פעמונים, ייתכן שכך הם מגנים על האבקנים מפני הירטבות ממי הגשם.

הוא נפוץ מאוד באזור החורש הים תיכוני.

צחנן מבאיש הוא שיח נשיר קיץ ממשפחת

הקטניות הנפוץ בארצות אגן הים התיכון ומערב האזור האירנו-טורני.

כל חלקי השיח, חוץ מהפרי, מדיפים ריח בלתי נעים, ומכאן שמו העברי.

הוא בנוי כפרח פרפרני, אך המשוטים והסירה ארוכים בהרבה מהמפרש. גם כן, שלא כמו רוב פרחי הפרפרניים, כל זירי האבקנים מפורדים. צבע הפרח צהוב ירקרק, עם כתם כהה במרכז המפרש. הפרי הוא תרמיל ארוך שאינו נפתח, משונץ בין הזרעים. הזרע גדול וצבעו סגול.

ההאבקה מתרחשת במידה ודבורה בעלת משקל ספציפי מפעילה את מנגנון פיזור האבקה. גם ציפורים, במיוחד צופיות, מאביקות אותו.

האַשְׁקָר האַרְצִיִּשְׁרָאֵלִי הוא שיח נשיר, גובהו מגיע עד כ-3 מטרים, נופו סבוך במיוחד, וענפיו מסתיימים בקוצים חדים.

פירותיו סגולים כהים המבשילים בסתיו. כמו גם פירות אחרים בגווני אדום, הסיבה העיקרית היא סנכרון עם אירוע נדידת ציפורי השיר בעונה זו.

בנדידת הציפורים באביב צפונה, תזונתן צריכה להיות עשירה בחלבון מן החי, כמו זחלים וחרקים.

אך בנדידתן דרומה בסתיו תזונתן היא בעיקר סופרית (תזונת אנרגיה), וכך, שיא ההבשלה של פירות הצמחים מותאם לעונת הנדידה בסתיו. הציפורים אוכלות את הפירות ומפיקות מהם אנרגיה, ומפיצות את הזרעים ע"י צואתן.

עִירִית גְּדוֹלָה היא גאופיט רב שנתי ממשפחת העיריתיים.

הפרח אכיל, אך שאר הצמח רעיל (כמו גם החצב). לכן בשטחי רעייה יש לו יתרון של שרידות על פני מינים אחרים. לעלים חתך בצורת V, העוזר לעירית לאגור מים. מי הגשמים והטל מטפטפים אל מרכז העלה, משם למרכז הצמח, ונספגים בקרקע סביבות השורשים.

הפרח מייצר הרבה צוף, המצטבר בספל הנוצר מבסיסיהם המורחבים של זירי האבקנים. האבקה עצמית נמנעת בזכות הבשלה מוקדמת של העלי: הפרח נפתח בערב. במשך הלילה הוא בשלבו הנקבי, בבוקר מתחיל השלב הזכרי. הפרח נותר פתוח יום אחד או מעט יותר.

שמורת שער פולג

השמורה נתחמת בין היישובים יקום מדרום, אודים מצפון, וכביש 2 ומכון וינגייט ממערב.

שטחה רק 136.5 דונם ולמרות ממדיה הצנועים היא מצטיינת בצמחייה עשירה בבתי גידול שונים.

השמורה מקיפה את רכס הכורכר השני מבין שלושה רכסים המלווים את קו החוף בשרון הדרומי.

בתקופת הברונזה נבנה על הרכס

יישוב כנעני המוכר כיום כ**תל פולג**. במאה ה-19 לפנה"ס נחפר חפיר בצדו הצפוני של **התל**, וזה הורחב בתקופה הרומית, כדי לאפשר את ניקוז הנחל לים וייבוש הביצות באזור. בחפיר זה עובר אפיקו של נחל פולג, ועל שמה של פרצה זו ברכס כינו הצלבנים את הנחל בשם "**נחל הסלע המבוטר**".

בערבית כונה הנחל "**ואדי פאליק**", כלומר "החוצה", וגם שמו העברי של הנחל - "פולג" מלשון "מפלג" - ניתן לו על שמה של הפרצה.

הממלוכים הזניחו את מפעל הייבוש, וממזרח לרכס נוצרה ביצה גדולה בשטח של 4000 דונם. לאחר שאדמות האזור נרכשו על ידי המוסדות העבריים ב-1935 הועמקה הפרצה שוב, והביצה נוקזה. רוחבה של הפרצה כיום הוא כ-10 מטרים בבסיסה ו-20 מטרים בחלקה העליון.

במפנה הצפוני של הפרצה ניתן לראות אופי צמחיה האופייני למפנים צפוניים בהם אין שמש ישירה לעולם והצמחייה נתונה בסביבה מוצלת ולחה.

אודים הישנה

בחלקה הצפון-מערבי של השמורה שוכנים שרידיה של **אודים הישנה** אשר הוקם במקום בשנת 1948 כחודש לאחר הכרזת העצמאות.

במושב הוקמו מספר אוהלים וצריפים, ומערות שנחפרו בכורכר שימשו לו כרפתות. בשנת 1950 עבר המושב למיקומו הנוכחי מצפון לשמורה, ומספר מבנים, בהם מבנה המזכירות, שרדו במקום. עוד ניטעה במקום בעת הקמת היישוב חורשת עצי אורן ירושלים ובה אנדרטה שהקימו התושבים לזכרם של שלושה מבני המושב אשר נפלו על הגנתו.